

УДК 35

ТРОЩИНСЬКИЙ Володимир Павлович,
д-р іст. наук, проф., зав. каф. соціальної
і гуманітарної політики НАДУ

КРАВЧЕНКО Мілена В'ячеславівна,
д-р наук з держ. упр., проф., проф. каф. соціальної
і гуманітарної політики НАДУ

ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Перепис населення тісно пов'язаний з актуальними питаннями розвитку сучасної України та розглядається як інструмент інформаційного забезпечення ефективної управлінської діяльності, якісного публічного управління та адміністрування. Процес перепису потребує тривалої і ретельної підготовки причетних органів влади, науково-дослідних установ, ІТ-працівників, вітчизняного та міжнародного експертного середовища, медіа та інших зацікавлених суб'єктів з метою виявлення слабких місць та ліквідації існуючих бар'єрів, а також мінімізації безпекових загроз. Актуальною для України є необхідність обґрунтування нових підходів та механізмів проведення чергового перепису населення з урахуванням відповідного закордонного досвіду.

Ключові слова: перепис населення, інформаційне забезпечення, ефективна управлінська діяльність.

Troschynskiy V. P., Kravchenko M. V. Population census in the conditions of information technologies development: administrative aspect

Population census is closely connected with the topical issues of modern Ukraine development and is investigated as an instrument of information support of the effective

administrative activity, quality public management and administration. The census process requires a long and thorough preparation of the relevant authorities, research institutions, IT workers, the domestic and international expert environment, the media and other interested actors in order to identify weaknesses and eliminate existing barriers, as well as to minimize security threats. It is important for Ukraine to develop new approaches and mechanisms of holding the next census of the population taking into account the relevant foreign experience.

Key words: population census, information support, efficient management activity.

Постановка проблеми. Актуальність проведення перепису населення України обумовлена як внутрішніми потребами, так і зовнішніми зобов'язаннями. Переписом населення вважається єдиний процес збору, узагальнення, аналізу та публікації демографічних, економічних та соціальних даних про громадян, які проживають на єдиній території та на всіх рівнях її адміністративно-територіального устрою за відповідний і регулярний проміжок часу. Цей захід відбувається офіційно, участь у переписі є обов'язковою для всіх респондентів.

Перепис населення – це унікальне джерело якісної та надійної інформації для прийняття рішень на всіх рівнях управління різних сфер життя суспільства і держави. Об'єктивна інформація дає можливість здійснити різнобічний аналіз проблем, спрогнозувати можливості та ризики, прорахувати впливи і наслідки можливих варіантів рішень, обґрунтувати оптимальне та ефективне управлінське рішення. Дані перепису населення є базисом при поточному і стратегічному плануванні, координації заходів державної політики та моніторингу її реалізації, прогнозуванні та оцінюванні подальших змін політичного, економічного, соціального, демографічного розвитку країни. Фактично, перепис населення дозволяє, у певному сенсі, керувати змінами в інформаційному суспільстві.

Реальні відомості та показники життєдіяльності громадян дозволяють більш ефективно використовувати кошти з державного та місцевого бюджетів. Отримана інформація є основою для визначення та моніторингу індикаторів при виконанні Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Національних цілей сталого розвитку на період до 2030 р., різних індексів, наприклад: індексу людського розвитку, індексу інклюзивного розвитку як розширеної оцінки економічного розвитку

країни, індексу людського капіталу та ін. Без достовірних даних неможливо прорахувати та спрогнозувати наслідки соціально-економічних реформ – пенсійної, освітньої, медичної, децентралізації, а також сформувати виборчі списки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності – тема, що активно розробляється в межах науки державного управління. Різні аспекти проблеми відображені в працях вітчизняних учених Н. Грицяк, С. Соловйова [3], О. Гладуна [2], Е. Лібанової [5; 6] та ін. Однак перенесення термінів чергового вітчизняного перепису населення зумовлює потребу надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення наявної системи в найближчій перспективі.

Мета статті – осмислити важливість перепису населення в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій, роль, яку він відіграє в інформаційному забезпеченні управлінської діяльності, та запропонувати нові підходи й механізми проведення цього вкрай важливого загальнодержавного заходу з урахуванням відповідного закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу. За рекомендаціями Організації Об'єднаних Націй перепис населення країни бажано проводити кожні десять років до того ж у рік, який закінчується на 0 чи 1, що дає можливість не тільки узагальнити найдетальнішу інформацію щодо різноманітних характеристик населення як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, а й уніфікувати та оприлюднити статистичні дані для використання та співставлення їх на міжнародному рівні.

Доречно нагадати, що перепис населення як явище має давню історію. Перші згадки про облік громадян знаходимо в Єгипті, Месопотамії та Китаї, які датуються 2800 – 2240 рр. до н.е. [10]. Римська імперія та Київська Русь також використовували демографічні та соціально-економічні дані для фіскальних, військових і політичних цілей. Для країн Європи та США облік громадян на регулярній основі (перепис) починає проводитися у кінці XVIII – на початку XIX ст. Якщо прослідкувати історію проведення перепису на території сучасної України, то можна побачити, що цей процес відбувався більш-менш регулярно з XIX ст., а в другій половині XX ст., за часів радянської влади, майже набув сучасних рис у сенсі терміну проведення перепису населення – кожні 10 років: 1970, 1979, 1989. У

незалежній Україні перший і поки що єдиний Всеукраїнський перепис населення здійснено у 2001 р., тобто вже пропущено один цикл.

Метою проведення першого Всеукраїнського перепису населення було одержання об'єктивної інформації про докорінні зміни, які відбулися в соціально-економічному житті та устрої незалежної України, створення інформаційної бази демографічних та соціально-економічних даних щодо чисельності населення, його національного, мовного, релігійного, сімейного складу, розподілу за віком, статтю, громадянством, рівнем освіти, джерелами доходів та засобів існування, професійної приналежності, міграційною активністю тощо, як у країні в цілому, так і в усіх її адміністративно-територіальних одиницях. З основними підсумками зазначеного перепису можна ознайомитися на відповідних сайтах [1].

Попри важливість та актуальність інформації, яка отримується в процесі перепису, Україна не змогла здійснити черговий (другий) всеукраїнський перепис населення у 2011 р. та виявилася єдиною європейською країною, яка не провела його в цьому раунді. З об'єктивних і суб'єктивних причин (дефіцит державних фінансів, організаційна неготовність, виборчий процес, військові дії тощо) терміни проведення перепису постійно переносилися. Нині зазначений захід заплановано на грудень 2020 р., технічна підготовка і проведення перепису населення України буде коштувати не менше ніж 2 млрд грн [10], проте науковці говорять, що «інформація того варта» [2]. Досить сказати, що через відсутність об'єктивної інформації з єдиного інформаційного джерела розбіжність оцінок щодо чисельності населення України в різних інституціях становить до 5 млн осіб [11]; відбувається руйнація регіональної демографічної статистики; стає неможливим побудувати демографічний прогноз, необхідний для середньострокового бюджетування; Україна не може виконати свої міжнародні зобов'язання, зокрема регламенти Європейського парламенту і Ради Європи в частині демографічної статистики, статистики у сфері охорони здоров'я та безпеки, міграції населення тощо [7].

Про недоцільність подальшого відкладання перепису свідчить і той факт, що Україна не може ігнорувати свої зобов'язання як члена ООН. Стосовно того, що неможливо проводити перепис під час військових дій, то такий досвід існує у світі і його можна використовувати [6]. Тому ні політично, ні економічно Україна не може відмовитися від проведення перепису.

Останніми роками розглядалася можливість та доцільність збору даних альтернативними способами, наприклад використовуючи дані Єдиного державного демографічного реєстру [8], який містить цілу низку норм щодо обробки персональних даних; використовуючи дані вибіркового обстеження або використовуючи інформацію, яка нагромаджується в Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Перші два способи, за оцінкою фахівців, виявилися непридатними. Як стверджує Е. Лібанова, демографічний реєстр перетворився лише на реєстр документів, які засвідчують особистість, підтверджують громадянство України або спеціальний статус особи, а вибіркові обстеження не дають повної картини, оскільки важко в сучасних умовах забезпечити репрезентативність вибірки за відсутності надійної інформації про генеральну сукупність [5].

Слід зазначити, що створення вітчизняного національного реєстру вирішило б низку проблем, і не тільки з переписом населення. Серед вдалого досвіду можна навести приклад Норвегії. Інформація про всіх, хто живе в Норвегії, сплачує податки, бере участь у виборах міститься в національному реєстрі. Реєстр контролюється директором податків. Інформація, отримана від національного реєстру (наприклад, прізвище, ім'я, по-батькові; адреси; громадянство; ідентифікаційні номери; зайнятість та громадянський стан осіб) доступна тільки уповноваженим представникам державного сектору послуг [4]. Дані цього реєстру є мультифункціональними.

На наш погляд, процес здійснення вітчизняного перепису населення в умовах прискореного поширення та використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій необхідно проводити на сучасних засадах, що дасть можливість зекономити значні фінансові, матеріальні, трудові, лісові ресурси та підвищити якість отримання даних. Очевидно, що недоцільним буде використання лише такого традиційного способу, як проведення інтерв'юерами-регістраторами опитувань домогосподарств, занесення відповідей у паперовий переписний лист для подальшого акумулювання та обробки отриманих даних на рівні сіл, селищ та міст країни. Під час перепису населення цілком реальним є застосування планшетів з відповідним програмним забезпеченням.

При плануванні та проведенні другого Всеукраїнського перепису населення важливим вбачається запозичення міжнародного досвіду з метою модернізації підходів до управління та адміністрування зазначеною сферою, зокрема таких інструментів і механізмів, як:

1. Використання мережі Інтернет, що дасть можливість здійснювати респондентами самореєстрацію з унікальним кодом доступу за допомогою персонального комп'ютера або мобільних електронних пристроїв у режимі онлайн. У 2020 р. планують застосовувати мережу Інтернет для перепису населення 33 країни, а, до речі, в останніх національних переписах Канада збирала 55 % інформації в режимі онлайн, Португалія – 50 %, Естонія – 67 %, Болгарія – 41 % [5].

Очевидно, що надання відповідей особою через мережу Інтернет у формі закодованих списків зменшує час опитування і забезпечує введення більш точних відповідей, економить папір і не потребує великого штату інтерв'юєрів-регістраторів та вирішує актуальне питання безпеки житлового приміщення. Загрозами можуть бути забезпечення балансу між захистом прав і відповідністю користувачів у віртуальному просторі, небажання людини отримувати належні правові процедури інформаційної безпеки і належної конфіденційності особистих даних. З урахуванням стану охоплення мережею Інтернет домогосподарств у вітчизняних реаліях це нововведення може бути лише доповнюючим до основного інструменту перепису, хоча і є найбільш надійним.

2. Вміння ефективно використовувати вже існуючу інформацію в реєстрах або інших джерелах даних про населення (наприклад, вік, місце народження, освіта), у тому числі і новий вид інформації – *big data* – гігантські обсяги інформації про поведінку громадян, зокрема міграційну. Цей інструмент дає можливість уніфікувати та інтегрувати отримані дані зі спеціалізованих реєстрів, які створюються окремими структурами для власних потреб (фіскальна служба, пенсійний фонд, мобільний зв'язок, банківські картки тощо).

Варто зазначити, що для України гармонізація та створення спільних мережевих ресурсів, сумісних реєстрів між органами державної влади та органами місцевого самоврядування (як внутрішня і зовнішня мережі) є критично актуальним не тільки для проведення перепису населення, а, перш за все, для провадження

ефективної публічної політики, задоволення потреб громадян та бізнесу на всіх рівнях управління. Тому цей досвід заслуговує на значну увагу та швидкі зміни.

Деякі держави підходять ще більш системно. Вони запровадили персоніфіковані коди для кожної особи, що дозволяє відслідковувати в режимі онлайн та ідентифікувати всі зареєстровані демографічні події – народження, шлюб, батьківство, міграцію, смерть. Додавання інших даних, які є відкритими та офіційними, фактично дозволяє в будь-який час мати доволі повну інформацію за різними видами її ранжування як на місцевому, регіональному, так і на загальнодержавному рівні. Дані в електронному вигляді є справжнім знаряддям змін в органах управління, оскільки мають високий ступінь їх багаторазового використання. Наприклад, для надання державних послуг в електронному форматі, які є популярними в багатьох країнах: електронне оподаткування (персональні податкові декларації), замовлення документів онлайн (пенсійне посвідчення, свідоцтво про народження або смерть), пошук роботи за регіонами країни, галузями промисловості та професіями, електронні вибори (формування в електронному вигляді списків виборців), офіційна статистична звітність тощо [4].

З огляду на вищезазначене формувати в Україні реєстр для перепису населення «з чистого аркушу» неефективно з фінансових і технічних причин: багато типових даних вже існує, а створення нової бази джерел потребує окремого фінансування з держбюджету, а також тривалої технологічної і кадрової підготовки.

Вітчизняні фахівці пропонують зробити базовим реєстром перепису населення Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування, який веде Пенсійний фонд України. Перевагами є те, що він уже досить давно акумулює в собі інформацію про всіх осіб, які сплачують страхові внески і податки з доходів фізичних осіб, отримують соціальну допомогу. У цілому реєстр нараховує інформацію про 40 млн жителів України, яку можна групувати за певними ознаками, такими як: територія, місце роботи, вік, стать, розмір легальних заробітків. Доповнюючи зазначений реєстр типовими даними (про народжених, померлих, міграції громадян тощо), можна створити ґрунтовну базу, яка буде використовуватися не тільки під час регулярних переписів, а й частіше. Можна припустити, що саме такий електронний реєстр зможе мінімізувати кількаразові повтори врахування окремих категорій осіб (внутрішніх переселенців, студентів,

працівників на сезонних роботах та ін.), що є типовою похибкою при усному опитуванні.

3. Широке впровадження оперативної обробки первинних даних (автоматичне кодування, сканування, інтелектуальне розпізнавання символів тощо), що мінімізує помилки, які зазвичай виникають при введенні, кодуванні та передачі даних з паперового на електронний носій, а також здешевлює процес перепису населення. Інформація, яка розміщується на електронних носіях, підлягає систематичному та автоматичному оновленню, тому сучасні можливості не обмежують отримання інформації тільки раз у 10 років, а деякі країни, наприклад Франція і частково США, перейшли до своєрідного перманентного перепису.

На наш погляд, зазначені заходи, які успішно застосовуються іншими країнами в процесі перепису, цілком реальні для запозичення Україною. Вони можуть стати основою для надання різних адміністративних послуг швидше, більш прозоро та з меншими витратами.

Попри те що черговий перепис населення запланований через два роки, підготовча робота та співробітництво в галузі статистичної системи України повинні розпочинатися вже зараз. Державна служба статистики України та інші органи державної влади, науково-дослідні установи мають стати активними партнерами у проведенні експертної дискусії та формуванні сучасної візії процесу і конструктивного порядку денного. При цьому слід урахувати позитивний досвід інших країн і поглиблювати з ними партнерство з вироблення єдиних стандартів для обміну даними; залучати вітчизняних працівників ІТ-сектору, створювати сумісні реєстри та інші мережеві ресурси, розробляючи інформаційну кампанію тощо. Кінцевим результатом вбачається створення певної системи, яка забезпечить більш легкий і швидкий доступ до даних, простіший обмін інформацією між органами влади, бізнесом та громадянами, а також ефективне й більш раціональне адміністрування.

Очікується, що зі створенням Міжвідомчої комісії з питань сприяння проведенню Всеукраїнського перепису населення [9] вдасться дійти згоди щодо технологій, механізмів і інструментів проведення перепису, а також забезпечити координацію дій центральних і місцевих органів виконавчої влади. Важливим досвідом для врахування помилок і своєрідною репетицією має стати пробний

перепис населення, який планується провести у грудні 2019 р. в Оболонському районі Києва та Бородянському районі Київської області.

Вітчизняна практика проведення першого Всеукраїнського перепису населення окреслила низку проблемних питань, які варто вирішити при організації наступного перепису. Серед них – обов'язковість інформування громадян про кампанію та відповідна роз'яснювальна робота щодо правил і гарантій безпеки та конфіденційності надання інформації, неможливості її використання з іншою метою (наприклад, для контролю за сплатою податків, отримання соціальної допомоги), питання інтеграції та оптимізації адміністративних процесів на місцевому, регіональному та центральному рівнях. Також важливо уникнути політизації майбутніх результатів перепису населення, адже це негативно позначиться на якості самого процесу перепису.

Нинішня ситуація в Україні вносить свої корективи в проведення перепису. Це стосується, перш за все, обліку внутрішньо переміщених осіб з Криму і Донбасу, зовнішніх трудових мігрантів, які тимчасово працюють за межами країни, а також ромів з їх тяжінням до екстериторіального способу життя, незареєстрованих зовнішніх мігрантів (іноземців) та українських громадян, які змінили місце проживання в межах країни і не зареєструвалися.

Висновки. Перепис населення надає інформацію, яку не можна отримати з інших джерел. Він відображає соціально-економічний та демографічний портрет суспільства. Перепис тісно пов'язаний з актуальними питаннями розвитку сучасної України та розглядається як інструмент інформаційного забезпечення ефективної управлінської діяльності, якісного публічного управління та адміністрування. Отримання достовірної інформації можна класифікувати як питання національної безпеки. В умовах прискореного поширення та використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій перепис населення може надавати належну динаміку розвитку управлінських процесів. Черговий вітчизняний перепис населення сприятиме прозорості, відкритості та професійності управління, забезпеченню прав та свобод громадян, наданню якісних послуг та підзвітності органів влади суспільству.

Системність змін спонукає до перегляду безпекових норм і гарантій конфіденційності інформації. На наш погляд, головним у процесі перепису є

усвідомлення необхідності його регулярного проведення, що зміцнить позиції України як надійного міжнародного партнера, а також підвищить ефективність формування та реалізації публічної політики, оперативність і якість надання адміністративних та інших послуг для громадян, унеможливить маніпуляції суспільною свідомістю щодо етнічного складу, мовної ситуації, регіональних відмінностей, кількості громадян і створить основу для результативного публічного урядування.

Процес перепису населення в наш час ще більше, ніж раніше, потребує тривалої і ретельної підготовки причетних органів влади, науково-дослідних установ, ІТ-працівників, вітчизняного та міжнародного експертного середовища, медіа та інших зацікавлених суб'єктів з метою виявлення слабких місць та усунення існуючих бар'єрів, а також мінімізації безпекових загроз. Лише застосування сучасних інформаційних технологій в управлінській практиці, сучасних алгоритмів взаємодії держави та суспільства у віртуальному просторі уможливить суспільний поступ та оптимізацію процесів управління.

Список використаних джерел

1. **Всеукраїнський** перепис населення 2001 року. – Режим доступу : <http://www.ukrcensus.gov.ua>.
2. **Гладун О.** За 25 лет Украина потеряла 10 млн населения. – Режим доступу : <http://veroyatno.com.ua/news/za-25-let-ukraina-poteryala-10-mln-naseleniya>.
3. **Інформаційна** складова державної політики та управління : монографія / Соловійов С. Г. [та ін.] ; за заг. ред. Н. В. Грицяк. – Київ : К.І.С., 2015. – 320 с.
4. **Кращі** практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід. Методичні матеріали до навчальної дисципліни «Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні основи електронного врядування» / авт. кол. К. Синицький, Я. Олійник, М. Міхальова [та ін.] ; за заг. ред. С. Чукут. – Київ, 2010. – 144 с.
5. **Лібанова Е.** Нас мільйони чи тьма-тьмуца? / Е. Лібанова. – Режим доступу : http://zn.ua/internal/nas-milliony-ili-tma-tmuschaya-263564_.html.
6. **Лібанова Е.** Україна повинна провести перепис населення до 2020 року / Е. Лібанова. – Режим доступу : http://zn.ua/UKRAINE/ukraina-dolzha-provesti-perepis-naseleniya-do-2020-goda-libanova-263543_.html.

7. **Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2017 році** : аналіт. доп. до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/Poslanya_druk_fin.pdf.
8. **Про Єдиний державний демографічний реєстр** : Закон України від 20 листоп. 2012р. №5492-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
9. **Про утворення Міжвідомчої комісії з питань сприяння проведенню Всеукраїнського перепису населення** : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квіт. 2018 р. № 424. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/424-2018-%D0%BF>.
10. **Розенко** заявив, що перепис населення України у 2020 році обійдеться у 2 млрд грн. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/society/-rozenko-zajaviv-shcho-perepis-naselennja-ukrajini-u-2020-rotsi-obijdetsja-v-2-mlrd-grn-213984.html>.
11. **Україна** срочно нуждается в переписи населения – демограф. – Режим доступу : <https://golos.ua/i/616106>.

List of references

1. **Vseukrainskyi** perepys naseleennja 2001 roku. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrcensus.gov.ua>.
2. **Gladun O.** Za 25 let Ukraina poteryala 10 mln naseleniya. – Rezhim dostupu : <http://veroyatno.com.ua/news/za-25-let-ukraina-poteryala-10-mln-naseleniya>.
3. **Informatsiina** skladova derzhavnoi polityky ta upravlinnia : monohrafiia / Soloviov S. H. [ta in.] ; za zah. red. N. V. Hrytsiak. – Kyiv : K.I.S., 2015. – 320 s.
4. **Krashchi** praktyky vprovadzhennja elektronnoho uriaduvannja: zarubizhnyi dosvid. Metodychni materialy do navchalnoi dystsypliny «Teoretyko-metodolohichni, orhanizatsiini ta instytutysiini osnovy elektronnoho vriaduvannja» / avt. kol. K. Synytskyi, Ya. Oliinyk, M. Mikhalova [ta in.] ; za zah. red. S. Chukut. – Kyiv, 2010. – 144 s.
5. **Libanova E.** Nas miliony chy tma-tmushcha? / E. Libanova. – Rezhym dostupu : http://zn.ua/internal/nas-milliony-ili-tma-tmuschaya-263564_.html.
6. **Libanova E.** Ukraina povynna provesty perepys naseleennja do 2020 roku / E. Libanova. – Rezhym dostupu : http://zn.ua/UKRAINE/ukraina-dolzha-provesti-perepis-naseleniya-do-2020-goda-libanova-263543_.html.

7. **Pro vnutrishnie** i zovnishnie stanovyshe Ukrainy u 2017 rotsi : analit. dop. do shchorichnoho poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/Poslanya_druk_fin.pdf.

8. **Pro Yedynyi** derzhavnyi demohrafichnyi reiestr : Zakon Ukrainy vid 20 lystop. 2012r. №5492-VI. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

9. **Pro utvorennia** Mizhvidomchoi komisii z pytan spryiannia provedenniu Vseukrainskoho perepysu naselennia : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 kvit. 2018 r. № 424. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/424-2018-%D0%BF>.

10. **Rozenko** zaiavyv, shcho perepys naselennia Ukrainy u 2020 rotsi obiidsia u 2 mlrd hrn. – Rezhym dostupu: <http://gordonua.com/ukr/news/society/-rozenko-zajaviv-shcho-perepis-naselennja-ukrajini-u-2020-rotsi-obijdetsja-v-2-mlrd-grn-213984.html>.

11. **Ukraina** srochno nuzhdaetsya v perepisi naseleniya – demograf. – Rezhim dostupu : <https://golos.ua/i/616106>.

Надійшла до редколегії 19.10.18